

ODHLAJANJE
edition schau.Räume

schau.
Räume

Spremljivalna knjižica ODHLAJANJE
od schau.Räume_regional
20. junij - 12. julij 2020

© Avtorji in schau.Räume 2020
Prevod: Amalija Maček
Postavitev in urejanje: Andreas Hudelist
Oblikovanje platnice s filmskimi posnetki iz dražljive
Abwunderung in risbe: Katrin Ackerl Konstantin
Foto montaža: Peter Putz

100 let koroškega plebiscita
Dežela na potovanju skozi čas in prostor

100 Jahre Kärntner Volksabstimmung
Ein Land in Zeitreisen und Perspektiven
www.carinthija2020.at

Mit Unterstützung von Bund, Land und Europäischer Union

 Bundesministerium
Landwirtschaft, Regionen
und Tourismus

LAND KÄRNTEN

Europäisches
Landwirtschaftsprogramm für
die Entwicklung des
ländlichen Raums
Mit finanzieller Unterstützung
der Europäischen Union

Uvod urednikov

Projekt pogledi.prostori (schau.Räume) je zasnovan participativno, ukvarja pa se s tabuiziranimi, marginaliziranimi socialnimi problematikami. V javnem prostoru bomo postavili začasne instalacije, da bi ljudi spodbudili k pogovoru o izbranih temah ter omogočili dialog in opozorili na prezrte tematike.

Publikacija je na voljo skupaj s programom projekta „regionalni pogledi.prostori 2020 Odhlajanje“. Vsebuje kratke tekste snovalcev projekta pogledi.prostori, ki govorijo o odseljevanju in priseljevanju.

Sistem socialnega angažmaja

1. Dobro – slabo, znano – neznano, nevarno – nedolžno, vse to so parametri, v skladu s katerimi človekov avtonomni živčni sistem stalno ‚preverja‘ svojo okolico. Ta ‚avtomatični‘ živčni sistem vpliva na telo tako, da je to v vsakem trenutku pripravljeno na morebitno dejanje. V nevarnosti se odzovemo bliskovito, v varnem okolju pa naklonjeno in zaupljivo. ‚Nevrorepcija‘ je strokovni izraz za proces zaznave, ki ves čas poteka v vseh nas, ne da bi se tega zavedali. Ta proces skeniranja okolice je povezan s sistemom živca vagusa, ki na različnih ravneh povezuje vse organe, pa tudi srce in obrazne mišice ter *sistem socialnega angažmaja* (SES). SES sestavlja snopič možganskih živcev, ki se povezujejo na izredno zanimiv način. Kadar se ljudje v socialnih okoliščinah,

na primer, *počutijo* varne in ‚povezane‘ (najprej s samim seboj) in odprte za spremembe, bo poleg številnih notranjih procesov tudi navzven bolj izražena sposobnost, da komuniciramo z mimiko, tonom glasu, očesnim stikom ali poslušanjem. *Pri socialni interakciji gre torej za občuteno varnost in ta subtilno narekuje način, kako bomo vzpostavljali medsebojni stik.*

2. Občutek varnosti v socialni interakciji ‚*poteka*‘ prek vratnega in čeljustnega mišičevja, očesnega stika in delovanja očesnih mišic, poslušanja in ušesnih mišic, predvsem srednjega ušesa, pa tudi mišičevja grla in žrela, torej s pomočjo besed, zvokov in požiranja sline. Ko aktiviramo te mišice, vzpostavimo vez s srcem in pljuči, s čimer okrepimo svojo *sposobnost navezovanja stikov*. Kolikor bolj se

počutimo mirni in varni, tem bolj se upočasni naš srčni utrip, spremeni pa se tudi ritem dihanja, pri čemer se podaljša faza izdiha. Toda marsikdo se ob stiku z drugimi ne počuti zares varno – spomnimo se, da tovrsten občutek varnosti ‚poteka‘ *podzavestno*. Zato se sistem teh ljudi notranje, pa naj to želijo ali ne, do določene mere pripravi na boj ali beg. Če poenostavimo, mora nevrorepcija šele dati zeleno luč (‚varni smo‘), *preden lahko vzpostavimo kakovosten, kreativen ali zdravilen stik s soljudmi*.

3. In kaj potem? Kakšno povezavo ima to z odhlajanjem, odhajanjem, prihajanjem? Ukvarjam se s socialno in gospodarsko geografijo, zato sem se moral že ob začetku študija ukvarjati s tako imenovanimi selitvenimi bilancami. Medtem pa sem tudi sam že izkusil, kako

je, ko se od nekod ‚odseliš‘ in nekam ‚priseliš‘. Oba vidika sta tesno povezana, tvorita *en sam* proces, tako kot vdih in izdih. ‚Kakovostni stik‘ v socialni interakciji, ki sem ga opisal zgoraj, ob tem spominja na občutek, da lahko dihamo, da imamo dovolj zraka. Ta ‚zrak kakovostnih odnosov, ki nam omogoča dihanje‘ je *ključna* predpostavka za kakovostno ‚preseljevanje‘ in za kakovostno ‚tu-bit‘. Gorje, če nam ga zmanjka...

PS: Kolikor bolj aktiviraš obrazne mišice, počasi dihaš, govoriš z nasmeškom na obrazu, aktivno prisluhneš, vzdržuješ očesni stik in uporabljaš melodičen ton glasu, temveč bolj pozitivno bo stimuliran tvoj notranji sistem socialnega angažmaja na vseh ravneh.

Hkrati pa bo to seveda vplivalo tudi na okolico in sobivanje – gre namreč za

proces ko-regulacije, ki na nezavedni ravni krepi samega sebe. Gre za dajanje in sprejemanje, ki je za družbo bistvenega pomena.

Sistem socialnega angažmaja v nas prebudi najboljše – pozdravi nas oziroma nas ohranja zdrave, vodi do dobrih rezultatov in omogoča ljubezen.

Gre torej za ,čudežno zdravilo'? Ne, gre za povsem preprosto ,življenjsko ali vsakdanjo' modrost, ki je brezplačna, predstavlja pa temelj in rezultat ,kakovostnega (so)bivanja'.

Alfred Rindlisbacher

se kot geograf in *coach* ukvarja s trajnostnim razvojem mest ter v svojem prostoru mestni.pogled.prostor (schau.Stadt.Raum) ustvarja participativne procese prihodnosti.

Večdomovinskost

Koroška je demografska regija, kjer število prebivalcev upada. Le osrednji Koroški med Beljakom in Celovcem napovedujejo rahlo rast prebivalstva. Celotna Koroška doživlja „beg možganov“ v druge avstrijske zvezne dežele, predvsem na Dunaj in na avstrijsko Štajersko.

„Bo Koroška izumrla?“ se sprašujejo mediji in iščejo recepte, kako bi to preprečili. Iščejo „prepreke proti izseljevanju“, obžalujejo, da poznamo le malo „receptov proti izseljevanju“. „Jug se krči“ torej, kar v sodobnih časih zapovedane stalne rasti predstavlja težavo. Porast prebivalstva smo zabeležili le leta 2015 in 2016. Ko so prišli številni begunci. Lahko bi izkoristili priložnost in na to gledali kot na nekaj pozitivnega.

Pojav, da ljudje prostovoljno ali po sili razmer pridejo k nam in tu ostanejo, je dejstvo. Med njimi so zagnani ljudje, ki so želeli priti prav na Koroško, zaradi dela, zaradi ljubezni, pa tudi zaradi upanja, da si bodo tu lahko ustvarili boljše življenje zase in za svoje družine. In ti bi radi ostali tukaj. Ti priseljenci_ke bi radi svojo prihodnost živeli tukaj. Se naučili jezika, si uredili vsakdanje življenje, sobivali s svojimi sosedi. Njihovi sorodniki in prijatelji bodo prihajali na obisk in občudovali njihovo novo domovino. Niso domačini. Niso domačini dveh držav. So „večdomovinske osebe“. Ljudje prihajajo in ostajajo, ljudje so na poti in gredo dalje, nekateri se odpravljajo od doma ali se tja vračajo, spet drugi gredo na pot in odkrivajo nove kraje,

kjer se zadržijo za nekaj časa ali si ustvarijo dom.

Za to pa potrebujejo ustrezne okvirne pogoje. Pri nas potrebujemo kvalificirane delavce_ke, strokovnjake_inje, znanstvenike_ce, raziskovalce_ke, njihove sorodnike, pa tudi ljudi, ki so na begu in so pristali tukaj. Kdo odloča, kdo se lahko kje nastani in kdo ne? Politika.

Meje so definirane na novo, obstajajo meje, ki jih smemo prestopiti, in takšne, ki jih ne smemo. Le kdo danes odloča, kdo lahko pride in kdo ne sme? Gospodarstvo. Pomočniki na poljih in negovalci v času Covida 19 so dobrodošli, mladoletniki, ženske, ljudje iz grških begunskih taborišč pa ne smejo priti.

Potrebujemo pledoaje za binarnost,

za perspektive, ki odpirajo nova polja delovanja in ki spodbujajo stike med ljudmi. Ki ponovno vzpostavljajo skupnost, čudež, da tradicijo lahko skupaj napišemo na novo, in to transkulturno, in da je to možno prav pri nas.

Katrin Ackerl Konstantin

je igralka, režiserka in kulturologinja. Je umetniška vodja projekta pogledi.prostori in umetniška sredstva uporablja v raziskovalne namene

Rosalia Kopeinig

psihologinja in poslovodkinja projekta pogledi.prostori, vodi redne delavnice pisanja biografij.

Ona in jaz

„Grdo je, ko mora človek takole končati,“ je v narečju dejal sosed, zmajeval z glavo in izrazil svoje sočutje, potem ko sem mu povedala, kako gre materi v bolnici. Poslabšanje zdravstvenega stanja jo je presenetilo, tako hitro je obnemogla, z danes na jutri. Že dolgo smo opazali, kako je bila vse bolj zadihana, da se je med hojo vse pogosteje ustavljala in da se ji je vedno huje vrtelo v glavi.

Moja mama je prava borka, vse, kar si zada, bo z redom in disciplino tudi dosegla. Življenje je še prelepo, toliko stvari še ni doživela, tako da res ne more kar tako oditi. Aprila 2020 je tritedensko bivanje v bolnici bojevitega duha moje matere prignalo do skrajnih meja.

„O, ljubi otrok mešane vere – Hannica,

boš že ravnala tako, da bo prav!“, je 2. marca 1957 rekel župnik iz Zlana v evangeličanski kotlini, kjer so kmetije ležale več kot kilometer vsaksebi in kamor sonce pozimi tudi po tri mesece ni posijalo.

In tako se je Hanni preselila štirideset kilometrov vzhodneje, v predmestje Beljaka, postala je žena, snaha, mama in poleg vsega še kmetovalka. Uprla se je taščinim zahtevam, da bi se ponovno poročila katoliško, kmalu je naredila vozniški izpit, da je v Beljaku lahko obiskovala evangeličansko bogoslužje. Oba otroka sta bila krščena v evangeličanski cerkvi. Vsako leto se je vnel spor, češ da mora biti hiša in kmetija spomladansko očiščena že na veliki četrtek, kajti na predvečer velikega petka, ki je praznik, je prišel gospod učitelj – njen brat in boter mojega brata.

„Luteranka prinaša nesrečo – tako pravijo v vasi,“ mi je pripovedovala babica. Občutila sem, kaj pomeni nesreča: enkrat na teden sem morala še popoldne v šolo na evangeličanski verouk. Objokana sem v svoji modri obleki z belimi pikami stala ob robu ceste, se oklepala roke svojega obupanega in nemočnega očeta, ločena od sošolk, ki so v bleščeče belih oblačilih stopale po glavni ulici k prvemu obhajilu. Nesrečo je predstavljal tudi pljuvajoči frančiškanski pater Lexe, ki je govoril: „No, dobro, če bo pri verouku sodelovala tudi Maria, bomo pa vsi skupaj na koncu Očenaša prosili, naj nam bodo naši grehi odpuščeni.“

Šele mnogo pozneje sem po naključju v izkaznici o prednikih (Ahnepass) odkrila, da so bili moji predniki evangeličanske vere že od leta 1876 in

to po očetovi strani. Neki prednik mojega očeta je bil protestantski Slovenec iz Zobrc.

„Ko si bila še majhna, sem morala tako trdo delati na polju, vedno sem si želela, da bi bilo tebi lažje!!“ mi je govorila mama. Reforma izobraževanja kanclerja Kreiskyja v sedemdesetih letih je meni in moji družini dejansko omogočila lažje življenje.

Po enem letu dela kot au-pair v New Yorku sem se preselila 340 km od doma, na Dunaj, kjer sem študirala evangeličansko teologijo. Prekršila sem marsikateri tabu in tako sem postala prva v naši družini z nazivom magistrica znanosti.

Tako se je pognalo kolesje mojega notranjega iskanja, pot me je vodila dalje, do psihoterapije, izobraževanja v Afriki, dramske pedagogike. „Naša mama je odvisna od izobraževanja, nas

prav zanima, kaj bo sledilo afriški fazi,“ so se mi smejali moji otroci in ob tem pomežiknili.

„Zaznava je jedro inteligence,“ pravi Lao Ce. Sveto pismo v Slovenskem standardnem prevodu pa ta izrek, ki je bil tudi moj moto pri birmi, poda z naslednjimi besedami: „Začetek modrosti je strah Božji, razumevanje, dobro za vse, ki se ravna po njem“.

Danes sije sonce, naravi je nočno deževje dobro delo in mama je začela svoje bivanje v domu za ostarele.

Maria Leeb

je teologinja, terapevtka in pedagoginja, ki v projektu pogledi.prostori pomaga pri snovanju biografij in deluje tudi na področju dramske terapije.

Nekje-vmes-smo

Prihajanje in odhajanje sta skoraj neločljiva pojma. Združuje ju gibanje, biti v gibanju, oziroma to, da smo nekje vmes.

Kdor *prihaja*, je še vedno močno povezan z vsem, kar je pustil za seboj. Če kdo pravi, da prihaja od tam in tam, vedno govori o preteklosti. Kdor pa *odhaja*, se vedno navezuje na to, kar bo še prišlo. Če kdo reče, da je namenjen tja in tja, govori o prihodnosti. Tako prihodnost kot preteklost sta izkušnji, ki ločujeta popotnika od tistih, ki ne bodo odšli ali prišli z njim. Slednja skupina implicitno rada poudarja to okoliščino, da bi opozorila na medsebojne razlike in na dejstvo, da ne moremo več govoriti z iste pozicije. V nekaterih primerih se lahko prišlekom na račun tega celo odrečejo določene

pravice. Kajti kdor je prišel ali odšel, ne pozna okoliščin kraja, kamor je naposled odšel in kamor je prišel.

To, kar smo, ali natančneje, kar naj bi bili, večinoma določa prav to, kar smo bili v določenem trenutku v očeh drugih, in ne to, kar šele bomo postali. Tako je najmlajši otrok v družini pogosto označen za „ta malega“ ali „ta malo“, pa čeprav ta oznaka glede na njuno fizično velikost sploh ni ustrezna. Žensko, ki se bo s Koroške preselila na Dunaj, bodo še vedno označevali kot Korošico, pa čeprav je večino svojega življenja preživela na Dunaju. Moški, čigar prababica se je priselila iz Turčije in ima temnejšo polt kot ljudje v njegovi okolici, bo z njihove strani označen kot migrant, pa čeprav je rojen tukaj, nima turškega državljanstva in niti ne govori turško.

V pogovorih o prihajanju in odhajanju

je pojem gibanja osrednjega pomena. Skorajda samoumevno ga razumemo kot dvosmerno spremembo pozicije. Po eni strani gre za spremembo kraja, torej za geografsko spremembo, ki jo vedno spremlja želja, da bi videli nekaj novega. Po drugi strani pa je sprememba pozicije vselej povezana tudi s spremembo mišljenja: z učenjem, s konfrontacijo z neznanim, z razmislekom o že priučenem, s stalnim preizpraševanjem. Stik z nečim novim je vselej situacija, v kateri se učimo, pa naj bo snov bolj ali manj zahtevna, glede na to, kako zelo se oddaljimo od znanega in se prepustimo nečemu novemu.

V romanu Olge Tokarczuk "Beguni" prvoosebna popotnica in pripovedovalka pojasnjuje, da je „sprememba bolj plemenita od statičnosti, da je vse negibno

podvrženo propadu in razpadu ter se spremeni v ruševine in pepel, medtem ko se vse, kar je stalno v gibanju, lahko ohrani za vselej."

Andreas Hudelist

je kulturolog, teoretik medijev in pedagog, ki se ukvarja s fenomeni sedanjega časa na filmskem platnu, v umetnosti in književnosti. V projektu pogledi.prostori deluje in raziskuje prek medialnih produkcij.

tiho bodi

Ko sem takrat pradedu za 90. rojstni dan pri Matiju deklamirala slovensko pesem, sem začutila, da le tu radi govorijo ta jezik in da ga le tu smem govoriti tudi jaz. Ko smo se nato vrnili domov, so le odrasli med seboj govorili tako. Mi, otroci, pa naj ne bi govorili tako. Zakaj? Da bo lažje, da si ne bi česa zapravila, so govorili, saj me sicer lahko doleti ista žalostna usoda. Kakšna usoda? O tem nisem imela niti najmanjšega pojma.

Razumela sem vse, kar so govorili odrasli. Takrat, ko so kmetje še skupaj spravljali pridelke in je bil jezik v vasi za vse isti in en sam, je bil to zvok, ki mi je bil domač. Lahko sem razumela stavke, njihove skrbi in šale, medsebojno opominjanje, vse njihove stare spore, politična razhajanja, nisem pa razumela, kaj so dejansko imeli v mislih. Nisem

razumela pomena besed v zgodovinskem kontekstu. V zraku je bilo toliko neizrečenega. In to tako dolgo.

Molčalo se je o vsem, kar se je zgodilo. Prilagoditi se moramo, ostati moramo mirni in se asimilirati, kajti o vsem spet odločajo eni in isti, je tiho rekla mati, stara mati pa je po slovensko glasno vzdiknila: Tiho bodi. Koga je imela v mislih, ko je govorila o ljudeh, ki spet odločajo, tega še dolgo nisem razumela. Predolgo.

Tako sem izgubila jezik, ki sem ga nekoč razumela in tudi govorila.

Takrat, ko sem pradedu deklamirala pesem, še nisem ničesar vedela o času, ki ga je prebil v taborišču, o tem, kako so prišli ponje, o samovolji, ki jim je vzela vse, o povratku in nelagodju, ki je ostalo.

Nekega dne sem presegla ta molk in nisem več spraševala po slovensko, temveč po nemško. Nekega dne, ko sem odrasla in ko pradedu ni bilo več.

Svojo mamo in druge priče tistega časa sem spraševala, s čim je povezana ta politična drža relativizacije in asimilacije, kakšni so bili razlogi, da je prišlo do tega.

Rosalia Kopeinig,
glej stran 10

V-praševanje in IZ-praševanje

Katera vrata se ti ravnokar odpirajo?

Jih moraš odpreti ti ali ti jih bo odprl nekdo drug?

Kje si zdaj?

Hodiš lahkih nog ali te kaj bremeni?

Se približuješ nečemu ali nekomu ali pa se od nekoga ali nečesa oddaljuješ?

Na koga ali kaj naletiš na svoji poti?

Kdaj ali kje boš prišel na cilj?

So tukaj še ena vrata?

Kaj oziroma koga pričakuješ za njimi?

Katrin Ackerl Konstantin
glej stran 10